

1910/1911

2010/2011

L U S T R U M S A E C U L A R E C O L L E G I I

„Szabadon szolgál a szellem”

Az ELTE Eötvös József Collegium

„Szakkollégista tudományos és közéleti műhelykiadványok,
rendezvények, utánpótlásnevelés”

című pályázatának (Azonosítószám: NTP-SZKOLL-20-0032)

keretében megrendezett

A filmtörténet olasz mérföldkövei

című előadássorozat

összefoglaló anyaga

**ELTE EÖTVÖS JÓZSEF
COLLEGIUM**
DR. HORVÁTH LÁSZLÓ
IGAZGATÓ ◆

H-1118 Budapest, Ménési út 11-13
Tel.: +36 1 460 4481 • Fax.: +36 1 209 2044
E-mail: titkarsag@eotvos.elte.hu • horvathl@eotvos.elte.hu
Honlap: <http://www.eotvoscollegium.hu/>

L U S T R U M S A E C U L A R E C O L L E G I I

Libertatem socijalit a szellem

A kurzus címe: **A filmtörténet olasz mérföldkövei**

Oktató: Michele Sità, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Olasz tanszékének adjunktusa

A 8 alkalmas kurzus programja

2021. március 19. Keserű valóság, szimbólumok és álmok.

Federico Fellini: *Országúton* (1954)

2021. március 26. A II. világháború utáni Olaszország egy neorealista filmalkotáson keresztül.

Giuseppe De Santis: *Keserű rizs* (1949)

2021. március 30. Az időskor problémája a második világháború után.

Vittorio De Sica: *A sorompók lezárulnak* (1952)

2021. április 7. Risorgimento, irodalom és filmadaptációk.

Luchino Visconti: *Érzelem* (1954), *A párdúc* (1963)

2021. április 13. Olaszország, mint a *commedia all'italiana* hazája.

Mario Monicelli: *Ismerős ismeretlenek* (1958)

2021. április 20. Háború és filmművészet, humor és tragédia.

Mario Monicelli: *A nagy háború* (1959)

2021. április 27. A *commedia all'italiana* fejlődése.

Pietro Germi: *Válás olasz módra* (1961)

2021. május 4. Időutazás a második világháborútól a '70-es évek végéig egyetlen filmben.

Ettore Scola: *Mennyire szerettük egymást* (1974)

A *filmtörténet olasz mérföldkövei* című kurzus alkalmi során az olasz filmművészet legfontosabb filmjeinek segítségével tekintettük át az itáliai történelem időszakait. Az eltérő műfajú és stílusú alkotások összehasonlításával nem csak képet kaptunk az olasz mindennapokról az ötvenes évektől kezdve az ólomévekig, kis kitekintéssel a Risorgimento időszakára, hanem rendezői nézőpontokat is górcső alá vettünk. A filmek részletes elemzésén

1910/1911

2010/2011

L U S T R U M S A E C U L A R E C O L L E G I I

Libertatem servat a seculum

keresztül láthattuk, miben változott a mozi formanyelve, mi maradt ugyanaz és napjainkban is általános érvényű. A kurzus résztvevői a filmtörténeti ismereteken és filmélményeken túl gazdasági, történelmi valamint az olasz életre vonatkozó tudással lettek gazdagabbak.

L U S T R U M S A E C U L A R E C O L L E G I I

Libertatem servat a seculum

2021. március 19.

Keserű valóság, szimbólumok és álmok

Federico Fellini: Országúton (1954)

A kurzust Federico Fellini *Országúton* című filmjével kezdtük, in medias resként az olasz filmművészet legjellemzőbb alkotóművészenek és tagadhatatlan fontosságú rendezőjének a mai filmművészetet is meghatározó drámájával. A filmen keresztül Fellini a nemzetközi nézőkhöz is közelebb került, ahogy a legjobb külföldi filmként elnyert Oscar-díj is bizonyítja. A film drámai hangvétele magával ragadta a közönséget, és évek múltán is ugyanazzal az erővel bír, napjainkban is megható történet. A filmzenét Nino Rota zeneszerző jegyzi, akinek dallamai hozzájárulnak a film sikeréhez, ahogy a színészi játék is. Gelsomina szerepében Giulietta Masinát látjuk, aki korábban még ismeretlen volt a nagyközönség számára.

Ahogy az Fellininél megszokott, sok szimbolikus utalást láthatunk a filmben, bár alkotásai közül talán ez az hordozza magán leginkább a neorealizmus stílusjegyeit. Gelsomina egy fiatal, törekeny lány, félénk, magába forduló, ugyanakkor nemeslelkű és tele van álmokkal. Szegénysorban nő fel, ebből kitörni kívánva Zampanò munkatársa lesz, aki egy vándoréletet élő, állati erővel bíró komédiás, Gelsomina szöges ellentéte. Együtt járják a vidéket, és keresik meg a kenyérre valót. Gelsomina mindenben a jót látja, mindenkinek ad egy második esélyt, és megpróbálja felmenteni Zampanòt annak kegyetlenségéért. Az ő pólusaik közé ékelődik a Bolond, a vidám kötél-táncos, aki szívesen űz gúnyt Zampanòból. Ezen három szereplő találkozására számos lehetséges interpretációját veti fel az emberi életnek, a problémákhoz való viszonyulásnak, az értékeknek, az emberi jóság és gonoszság dimenzióinak. Fellini, ahogy mindig, nem csak a külső környezet megértéséhez nyújt támaszt, hanem a három szereplő távolinak tűnő, mégis közeli belső világába is elkalauzolja a nézőt.

L U S T R U M S A E C U L A R E C O L L E G I I

Libertatem servat aeternam

2021. március 26.

***A II. világháború utáni Olaszország egy neorealista filmalkotáson keresztül
Giuseppe De Santis: Keserű rizs (1949)***

Giuseppe De Santis *Riso amaro* című alkotása a piemonti rizsszedők Olaszországát mutatja be, azon nők életét, akik a rizsszedés szezonális munkájával keresik a kenyerüket. A film egy meghatározott helyen mutat be egy konkrétan behatárolható időszakot, ugyanakkor apropóként szolgál a második világháború szenvedéseitől sújtott Olaszország általános gazdasági nehézségeinek érzékeltetésére, a jólét megteremtéséért és a túlélésért folytatott harc leírására a legalitás kereteinek megtartásával. A film így Olaszország két arcát jeleníti meg, miközben a jobb életre és a szórakozásra irányuló vágyat is érzékelteti a küzdelemben. De Santis alkotása ezen túl népi hagyományokat is megjelenít, mint a rizsszedők énekeit és a munkájuk nehézségét, ezek elemzésére különösen nagy hangsúlyt fektettünk a film megtekintése után. Aktuális kérdések is felmerülnek Itália egyszerű, néha befogadó, néha kegyetlen és kirekesztő országgént való ábrázolásának kettős képén túl: a film remekül érzékelteti a különböző társadalmi rétegek élete közti különbségeket, a nők helyzetét a társadalomban valamint nehézségeiket a munka világában, mindezt rendkívüli nagy figyelemmel és aprólékosan, ügyelve a jelenetek realitására.

L U S T R U M S A E C U L A R E C O L L E G I I

 *Szabadon szolgál a szellem***2021. március 30.*****Az időskor problémája a második világháború után******Vittorio De Sica: A sorompók lezárulnak (1952)***

A második világháború után Olaszország a szegénység és a pusztulás színtere volt. A fasizmust követően nehéz kihívásnak bizonyult visszaszerezni az olasz állampolgárok és a szomszédos országok, európai államok polgárainak bizalmát. A filmművészet oroszlánrészt vállalt e feladatban, megjelenítve nem csak a háború alatti szenvedést, hanem az újrakezdés lehetőségét is. Vittorio de Sica rendezőnek sikerült leginkább beteljesítenie ezt a célkitűzést, filmművészetét hétköznapi emberek és direkt, akár egy mondatban is összefoglalható történetek jellemzik.

Vittorio De Sica *Umberto D.* című filmjét édesapjának ajánlja, és ha nem is aratott hangos sikert bemutatásakor, a filmet a neorealizmus egyik legjellemzőbb alkotásaként tartjuk számon. Ereje nem csupán abban rejlik, hogy egy egyszerű történeten keresztül ábrázolja a háború utáni életet, hanem hogy a figyelmet egy társadalmi problémára irányítja, górcső alá veszi egy idős úr mindennapi életét ebben a nehéz helyzetben. A filmben megjelenik egy életét a munkának szentelő férfi időskora, magánya, méltósága és büszkesége, de a rendező ezen túl számos más témát is sebészi pontossággal jelenít meg. A filmnek köszönhetően közös gondolkodás indult el az olasz társadalmi berendezkedésről és különböző, kisebb-nagyobb, szinte észrevehetetlen, mégis fontos igazságtalanságokról. Megjelenik az öngyilkosság kérdése, az elveszített családtagok tragédiája, saját problémáink másokkal való megosztásának nehézsége és a körülöttünk élők vaksága és értetlensége. Hogyan változott a társadalom az utóbbi évtizedekben? Létezik még hasonló társadalmi kirekesztettség, időbe zártság és a figyelem hiánya, amelyek Umbertót, a film főszereplőjét sújtják? Ezekben a kérdésekben keresztül vizsgálhattuk meg az egykori és mai olasz társadalmat, rávilágítva arra, ami nem változott, ami javult és ami tovább romlott.

L U S T R U M S A E C U L A R E C O L L E G I I

*Libertatem servat aeternam***2021. április 7.*****Risorgimento, irodalom és filmadaptációk:******Luchino Visconti: Érzelem (1954), A párdúc (1963)***

A történelem és az irodalom mindig is inspirációs forrásként szolgált a filmművészeti alkotásokhoz. Luchino Visconti két, irodalmi ihletésű mesterművén keresztül nem csupán azt vizsgáltuk meg, a filmművészet milyen eszközökkel ábrázolta a Risorgimento történelmi eseményeit, hanem rávilágítottunk az irodalom fontosságára is a filmművészetben. Bár eltérő formanyelvvel bíró művészeti ágakról van szó, eszköztáruk között sok egyezést találhatunk. Camillo Boito *Érzelem* és Giuseppe Tomasi di Lampedusa *A párdúc* című regényei által ihletett filmek vizsgálatán keresztül elemeztük az olasz egység kikiáltása előtti Itáliában érzékelhető történelmi és filozófiai áramlatokat. *A párdúc* az 1860-as évek Szicíliáját ábrázolja Garibaldi marsalai partraszállásának pillanatában, míg az *Érzelem* Velencét mutatja be 1866-ban, az Osztrák-Magyar Monarchia ellen vívott harmadik függetlenségi háború kitörése előtti pillanatokban. Az alkotások a történelmi időszakok ábrázolásán túl hitelesen, a részletekre különösen ügyelve mutatják be az adott időszak szokásait, divatját, zenéjét, és mindezt a színészi játék valamint az operatőri munka teszi tökéletessé. A szereplőkön és egyéni élettörténetükön keresztül kapcsolódunk a világtörténelemhez, amely így emberibb és érthetőbb arcát mutatva jelenik meg a vásznon.

L U S T R U M S A E C U L A R E C O L L E G I I

*Libertatem servat a scellem***2021. április 13.*****Olaszország, mint a commedia all'italiana hazája******Mario Monicelli: Ismerős ismeretlenek (1958)***

Mario Monicelli *I soliti ignoti* című filmjével a filmművészet egyik remekművét alkotja meg, az olasz mozi egyik mérföldkövét, mely mind a maga korában, mind napjainkban aktuális üzenettel bír. Sokak számára a film a *commedia all'italiana* műfaj megszületését jelzi, amely sosem banális, egyszerre szórakoztató és elgondolkodtató, ugyanakkor néha megható. Nem véletlen, hogy Mario Monicellit tartják az olasz vígjáték egyik atyjának. Ez az alkotása is hatalmas siker, de az egykori olasz vígjátékokhoz hasonlóan képes komoly témákat is megjeleníteni a humor eszközével. Monicelli alkotásai Itália egy-egy szegletét mutatják meg jóban és rosszban, erényeket és szégyellni valókat egyaránt, és megjelenítik, milyenek voltak egykor és milyenek most az olaszok és hazájuk. A szereplőket is összetéveszthetetlenül ábrázolja a rendező: Vittorio Gassmanon túl, akit első vígjátékszerepében látunk, Marcello Mastroianni, Totò és Claudia Cardinale is főszereplői a filmnek. Néhány valószerűtlen szélhámos cselekedeteinek szórakoztató, ugyanakkor szarkasztikus ábrázolásán keresztül a rendező Olaszország igazi metaforájává alakítja a történetet, amely akkor lépett be a gazdasági fellendülés időszakába, de még élénken érezte a háborús időszak éhezésének emlékét. Totó, aki leckét ad arról, hogyan törjünk fel egy széfet, a dadogó Gassman és a többi féktelen tolvaj a film végén egy tál csicseriborsós tésztán osztozkodik

L U S T R U M S A E C U L A R E C O L L E G I I

 *szabadon szolgál a szellem***2021. április 20.*****Háború és filmművészet, humor és tragédia******Mario Monicelli: A nagy háború (1959)***

Lehet-e szólni a háborúról az olasz vígjáték nyelvén? Lehet-e a vígjáték eszközeit használni úgy, hogy a tragédia ténye nemhogy csökkenne, inkább tovább erősödik? Mario Monicelli rendező kétségtelenül sikerrel járt el *A nagy háború* című filmjében, amelyben nem csupán az első világháborút jeleníti meg a filmvászonon, de Olaszország egy részét ábrázolja egy emberségből, hibákból, abszurd jelenetekből és pillanatokból összeálló történetben, mely összefonódik a háború eseményeivel. A film vizsgálatán keresztül olyan szemszögből ismerhettük meg az első világháborút, ahogyan azt korábban még senki nem jelenítette meg, két katona hőstettein keresztül, akik mindenáron elkerülnék a háborús szolgálatot, de mikor kénytelenek részt venni a harcokban, azon igyekeznek, hogy épen és egészségesen térjenek haza a frontról. A két főszereplő mindenféle hősiességet mellőző tettei kihangsúlyozzák a figurák emberségét, és humorral helyettesítik a közhelyeket a filmben. Némely kulcsfontosságú pillanatban a büszkeség érzése is felvillan. A filmben megjelenik ezen túl a regionalitás eleme is, hiszen egy római (Alberto Sordi) és egy milánói (Vittorio Gassman) találkoznak, mindegyik a saját kulturális ismeretével, világképével, beszédével. A furcsa páros és a komikus és drámai közt hullámzó jelenetek folyamatos váltakozása ellenére a valós történelmi események ábrázolására is nagy hangsúlyt fektet a rendező, amelyek történelmi hitelességről és az események emberibb megéléséről árulkodnak. Lehetséges tehát a vígjáték eszközeivel ábrázolni a háborút, ugyanakkor nem magától értetődő, hogy könnyebb így hozzájárulni a témához, sőt, talán pont a komédiából fakadó emberség jelenléte miatt lesz még keserűbb újraélni a történelmi pillanatokot.

L U S T R U M S A E C U L A R E C O L L E G I I

Libertatem servat a scellem

2021. április 27.

A commedia all'italiana fejlődése

Pietro Germi: Válás olasz módra (1961)

Pietro Germi rendezőnek köszönhetően a *commedia all'italiana* műfaja olyannyira öntudatra ébredt, hogy már a *Divorzio all'italiana* film címében is megtalálhatjuk az "all'italiana" azaz olasz módra jelzőt. Pietro Germi hasonlóan Mario Monicelli, Luigi Comencini és Dino Risi rendezőkhöz az olasz vígjáték egyik megteremtője, akinek feledhetetlen műveit siker és népszerűség övezte. Ezek egyike a *Divorzio all'italiana/Válás olasz módra*, amely Germi olasz szokásoknak szentelt trilógiájának első darabja. Ezt követi a *Sedotta e abbandonata/Elcsábítva és elhagyatva* (1964) és a *Signore e signori/Hölgyeim és uraim* (1966). A *Válás olasz módra* és az *Elcsábítva és elhagyatva* alkotások helyszíne Szicília, az a régió, melyet Pietro Germi genovai rendező nagyon szeretett, de ennek ellenére kritikával illetett néhány itteni szokást és hagyományt. Szicília Olaszország kétszer, mondta Germi, remekül érzékeltetve, hogy mindkét film cselekménye mennyivel élesebb, hangsúlyosabb lesz a szigeten. A *Válás olasz módra* nem csupán a hagyományok kifigurázása, hanem egy kor bemutatása a válási törvényen keresztül, amely akkoriban még nem létezett Olaszországban. Keserű és paradox reflexió a szokásokról és a hagyományokról, amelyek bizonyos esetekben egészen a becsületgyilkosságig vezethettek, amelyet gyakran a becsületsértést jóváteendő hőstettnek ítélték meg. A becsület ilyen formában történő védelmét a vígjáték eszközeivel mutatja meg a rendező Marcello Mastroiannival a főszerepben, annak feledhetetlen játékán keresztül, A vígjáték elgondolkodtató és kifinomult paródián, karikatúrális jellemrajzokon keresztül ábrázolja a kor problémáit, amelyeket részletesen megvitattunk a film elemzését követően.

L U S T R U M S A E C U L A R E C O L L E G I I

*Libertatem solum ab aeternitate***2021. május 4.*****Időutazás a második világháborútól a '70-es évek végéig egyetlen filmben******Ettore Scola: Mennyire szeretjük egymást (1974)***

Ettore Scola *C'eravamo tanto amati* című filmje egy keserűes vígjáték, amelyben Itália XX. századi történelmének harminc évét élheti át a néző a második világháború végétől a '70-es évekig, az úgynevezett 'anni di piombo', az ólomévek időszakáig. Ez az időutazás három barát történetét mutatja be, az ő életük fonódik össze a történelmi pillanatokkal, amelyeknek a rendező a különböző jelenetekben kulturális és társadalmi aspektusait is láttatja. Ebből a szempontból is kulcsfontosságú ismeretekkel gazdagodhattak a kurzus résztvevői, sőt, mivel a filmben ezen túl utalásokat is találunk más rendezők filmművészeti alkotásaira, ezeken keresztül is nagyszerűen azonosulhatunk három évtized egykori olasz történelmével. Sok egyedi rendezői ötletnek is teret ad a film: fekete-fehér képkockákkal ábrázolja az ötvenes évek végéig tartó történetet, majd a gazdasági fellendüléstől kezdve színes filmben látjuk az eseményeket egészen a terrorizmus legsötétebb árnyalatáig. Az évek gyorsan telnek az ellenállástól az újjászületés vágyáig, az álmoktól a jövőbe vetett kiolthatatlan bizalomig, amelyet a gazdasági fellendülés is tovább erősít. A közélet és magánélet fonódik össze a filmben, amely a három barát történetén keresztül elgondolkodtatja a nézőt, mennyire kegyetlen lehet az élet és a történelem.